

Archeologische Rapporten Oranjewoud 2013/44
Bureauonderzoek inrichtingsplan Gerard Douplantsoen
Heerhugowaard

projectnr. 260904
revisie 00
25 maart 2013

auteur(s)

L.J. van der Haar
A. Vissinga

Opdrachtgever

Woonwaard Noord-Kennemerland
Hertog Aalbrechtsweg 30
1800 AH Alkmaar

datum vrijgave

02-04-2013

beschrijving revisie 00

concept

goedkeuring

A. Vissinga

vrijgave

G. Sophie

Colofon

Titel: Archeologische Rapporten Oranjewoud 2013/44.
Bureauonderzoek inrichtingsplan Gerard Douplantsoen Heerhugowaard
Auteur(s): L.J. van der Haar, A. Vissinga

ISSN: 1570-6273

© Oranjewoud B.V.
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Niets uit dit rapport mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ingenieursbureau Oranjewoud bv, noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt, door een derde of voor enig ander werk of doel dan waarvoor het is vervaardigd.

Disclaimer

Archeologisch vooronderzoek wordt in zijn algemeenheid uitgevoerd door het steekproefsgewijs bemonsteren d.m.v. boringen, proefsleuven en/of veldkartering. Hoewel Ingenieursbureau Oranjewoud bv de grootste zorgvuldigheid betracht bij het uitvoeren van het archeologisch onderzoek, is het juist deze steekproefsgewijze benadering die het onmogelijk maakt garanties ten aanzien van de situatie af te geven op basis van de resultaten van een archeologisch vooronderzoek.

Oranjewoud aanvaardt derhalve op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.

Inhoud	blz.
Administratieve gegevens	4
Samenvatting.....	5
1 Inleiding.....	7
2 Bureauonderzoek	9
2.1 Beschrijving onderzoekslocatie	9
2.2 Landschappelijke situatie	10
2.3 Historische situatie en mogelijke verstoringen	11
2.4 Bekende waarden.....	13
2.5 Archeologische verwachting	14
3 Conclusies en advies.....	17
3.1 Conclusies.....	17
3.2 (Selectie)advies.....	17
Literatuur en geraadpleegde bronnen	19
Bijlagen	
1 Archeologische perioden	
2 AMZ-cyclus	
3a AMK-terreinen uit ARCHIS	
3b Archeologische waarnemingen uit ARCHIS	
Kaarten	
260904-ARCHIS	IKAW, AMK-terreinen, Waarnemingen en Onderzoeken uit ARCHIS

Administratieve gegevens

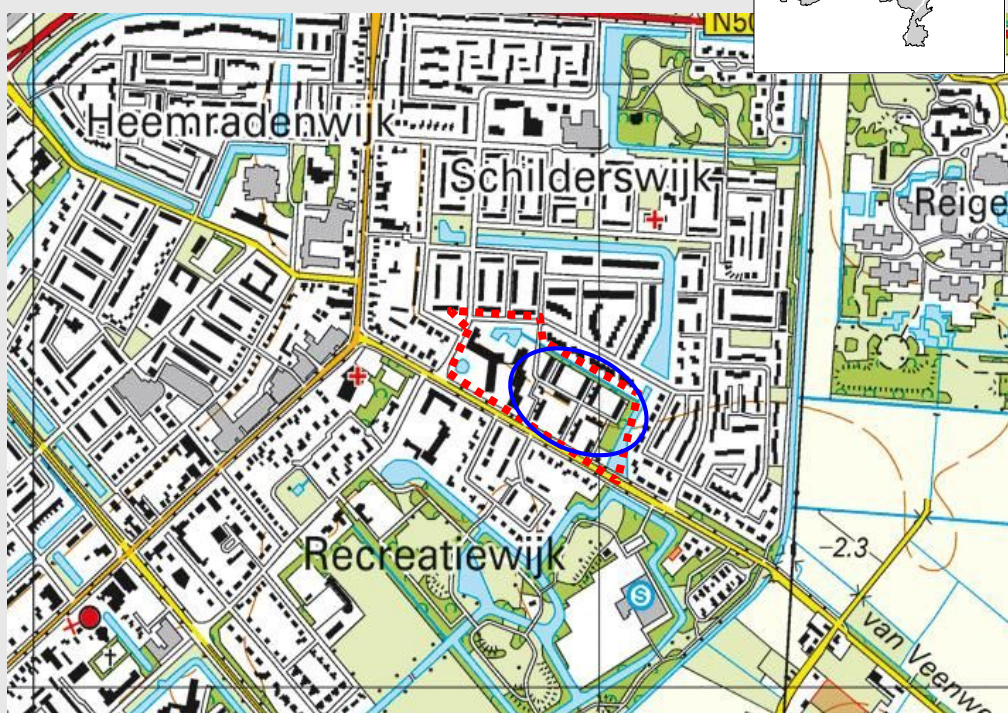
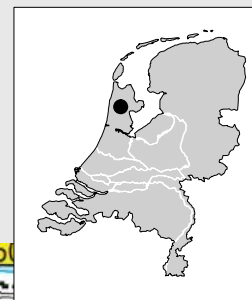
OW Projectnummer 260904
OM-nummer 56168
Provincie Noord-Holland
Gemeente Heerhugowaard
Plaats Heerhugowaard
Toponiem Gerard Douplantsoen

Kaartblad 19B
Coördinaten 118680/520630 118890/520610
119050/520320 118700/520510

Opdrachtgever Woonwaard Noord-Kennemerland
Uitvoerder Oranjewoud
Datum uitvoering maart 2013
Projectteam A. Vissinga (projectleider)
G. Sophie (senior KNA-archeoloog)
L.J. van der Haar (project-archeoloog)

Bevoegd gezag gemeente Heerhugowaard

Beheer documentatie Oranjewoud Almere
Vondstdepot n.v.t.

Afbeelding 1 Locatie plangebied (rood omlijnd), met een blauwe cirkel is de zone aangegeven waarvoor archeologisch onderzoek noodzakelijk is. (Topografische Kaart 1:25.000 (niet op schaal), © Topografische Dienst Kadaster, Emmen)

Samenvatting

In maart 2013 heeft Oranjewoud in opdracht van Woonwaard Noord-Kennemerland een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied rondom het Gerard Douplantsoen te Heerhugowaard, gemeente Heerhugowaard.

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat sinds de droogmaling van de Heerhugowaard de percelen binnen het onderzoeksgebied in gebruik zijn als agrarisch gebied. Het plangebied zelf is vanaf de jaren zestig bebouwd geraakt. Binnen het plangebied en in de directe omgeving zijn geen archeologische waarnemingen of terreinen bekend en het gebied bestond vanaf de bronstijd tot in de middeleeuwen uit water.

Uit de periode van vóór het ontstaan van het binnenmeer Heerhugowaard zijn mogelijk wel archeologische sporen aanwezig. Vindplaatsen uit het laat neolithicum en de bronstijd zijn op meerdere plaatsen in Noord-Holland aangetroffen op de oevers van zoetwatergetijdengeulen, getijdeninversieruggen, strandwallen en duinen. Het bebouwde gebied van Heerhugowaard is niet bodemkundig gekarteerd. Het is mogelijk dat binnen het plangebied een kreek- of een getijdeninversierug aanwezig is.

Geadviseerd wordt om binnen het plangebied een verkennend booronderzoek uit te voeren met een boordichtheid van 5 boringen per hectare, wat neer komt op een hoeveelheid van 12 boringen. Met deze methode kunnen mogelijke getijdengeulen en getij-inversieruggen in kaart worden gebracht, evenals de mogelijke verstoringen binnen het plangebied. Op basis hiervan kan worden bepaald of eventueel vervolgonderzoek ter plaatse van het plangebied noodzakelijk is.

Projectnr. 260904
april 2013, revisie 00

1 Inleiding

In maart 2013 heeft Oranjewoud in opdracht van Woonwaard Noord-Kennemerland een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied rondom het Gerard Douplantsoen te Heerhugowaard, gemeente Heerhugowaard.

Aanleiding: Binnen het Gerard Douplantsoen zal een herinrichting plaatsvinden waarbij zorgwoningen, welzijnsvoorzieningen, appartementen en huur- en koopwoningen ontwikkeld zullen worden. Hierbij zullen bodemverstorende werkzaamheden plaatsvinden, waardoor voorafgaand aan de ingrepen een archeologisch onderzoek noodzakelijk is.

Type onderzoek: Voor het plangebied is in eerste instantie een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd, dat in een later stadium aangevuld kan worden met een verkennend bureauonderzoek.

Doel: het doel van het uitvoeren van een archeologisch bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Waar kunnen we wat verwachten? Voor het opstellen van een dergelijke verwachting wordt gebruik gemaakt van reeds bekende archeologische waarnemingen, historische kaarten, bodemkundige gegevens en informatie over de landschappelijke situatie. Een gespecificeerde verwachting gaat in op de mogelijke aanwezigheid, het karakter, de omvang, datering en eventuele (mate van) verstoring van archeologische waarden binnen het plangebied.

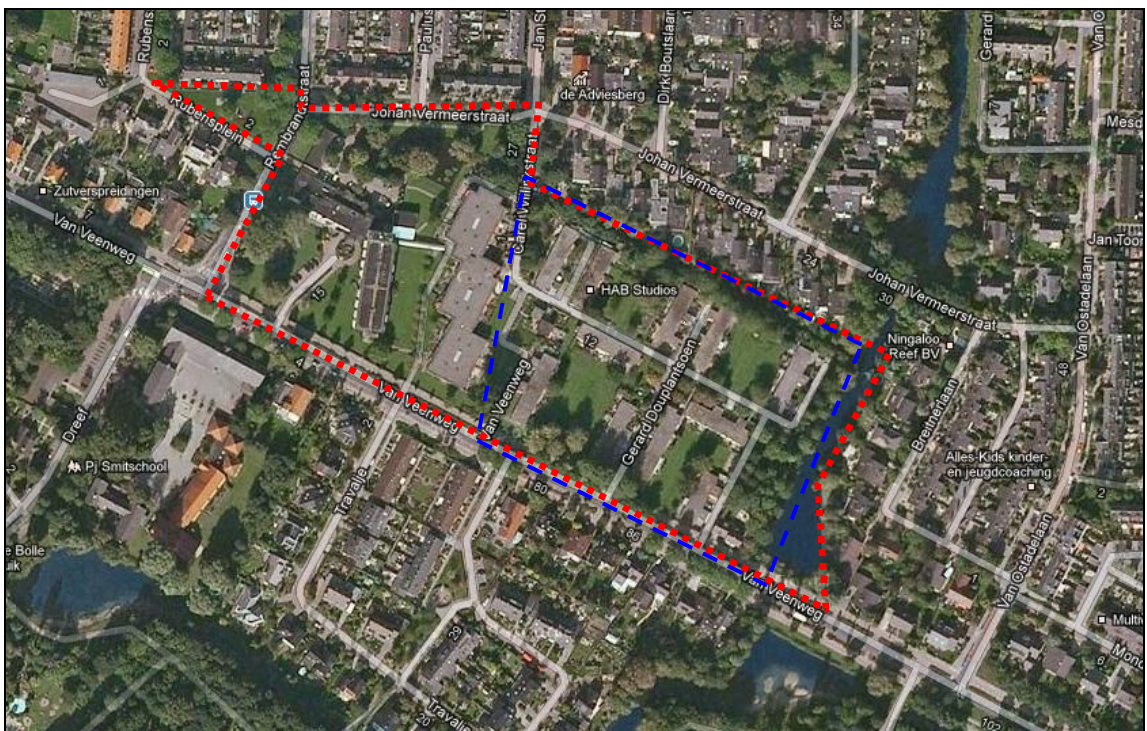
Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2.

Projectnr. 260904
april 2013, revisie 00

2 Bureauonderzoek

2.1 Beschrijving onderzoekslocatie

Begrenzing plangebied: Het plangebied maakt deel uit van het Inrichtingsplan Woonservicecentrum Hugo Oord + Gerard Douplantsoen. De te onderzoeken locatie heeft een oppervlakte van ongeveer 2,3 hectare en wordt begrensd door de Johan Vermeerstraat in het noorden, de Carel Willinkstraat in het westen, de Van Veenweg in het zuiden en de Breitnerlaan in het oosten.

Afbeelding 1. Satellietfoto met daarop de ligging van het plangebied in blauw. In het rood zijn de contouren van het inrichtingsplan aangegeven (Bron: maps.google.nl)

Begrenzing onderzoeksgebied: Voor het onderzoeksgebied is naar een iets grotere regio rondom het plangebied gekeken, grofweg een gebied met een straal van circa 2000 m rondom.

Huidig gebruik plangebied: De voormalige bebouwing binnen het plangebied is reeds gesloopt. Het gebied bestaat dus uit een braakliggend terrein met enkele groenstroken.

Consequenties toekomstig gebruik: Binnen het plangebied zullen verschillende typen woningen gerealiseerd worden (een appartementengebouw bestaande uit 43 appartementen, 24 rijwoningen, tien verandawoningen en acht 2 onder 1 kap woningen gebouwd), waarbij de bodem tot 0,6 m –mv wordt afgegraven. Tevens zal de riolering op een diepte van 1 m –mv worden aangelegd, echter ongeveer op de locatie waar de huidige riolering ligt. Bij de herinrichting zullen dus bodemversturende werkzaamheden plaatsvinden waarbij eventueel in de bodem aanwezige archeologische resten verstoord zouden kunnen worden. Derhalve is een archeologisch vooronderzoek noodzakelijk.

2.2 Landschappelijke situatie

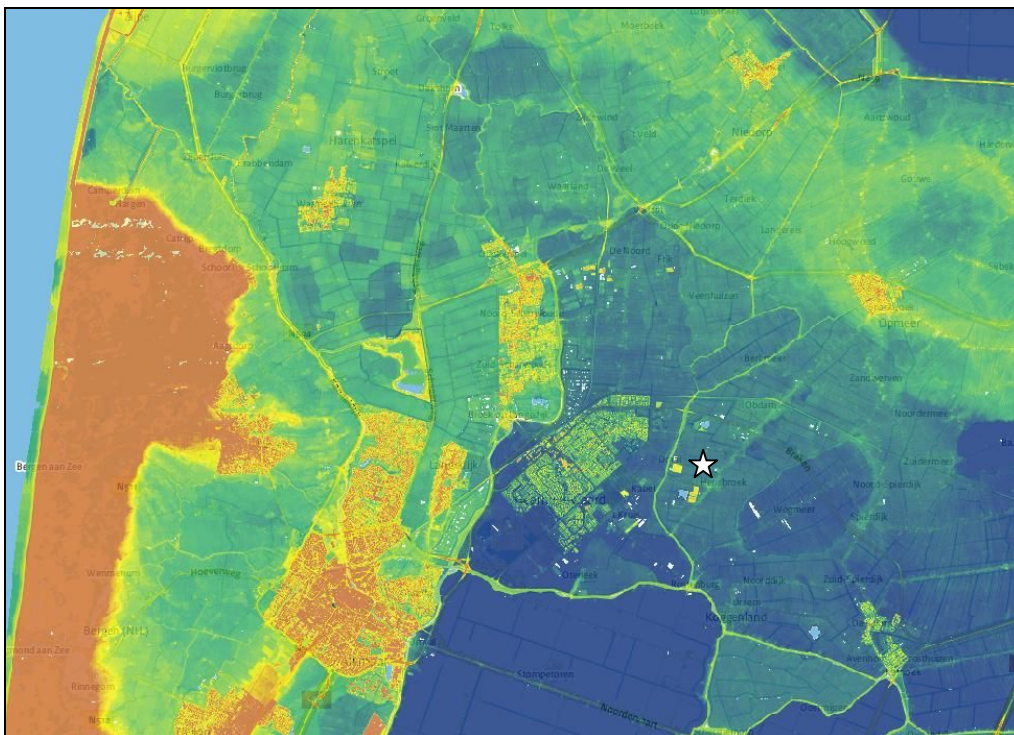
Geologie: Het onderzoeksgebied bevindt zich in West-Friesland; de ondergrond bestaat voornamelijk uit mariene afzettingen (Laagpakket van Wormer). Rond 3500 voor Chr. lag het onderzoeksgebied in de invloedssfeer van het zeegat van Bergen. Er zijn hoog opgeslibde kwelders aanwezig en geulen die zich diep in het land insnijden. Ten noorden van het onderzoeksgebied bevindt zich een grote getijden-inversierug die de ligging van een dergelijke geul aangeeft. In de rest van het onderzoeksgebied bevinden zich kwelders en kleinere geulen, al dan niet met oeverafzettingen.

Vanaf ca. 1100 voor Chr. werd het gebied bedekt door veen (Hollandveen Laagpakket) dat in de late ijzertijd, Romeinse tijd en de middeleeuwen plaatselijk bewoonbaar is geweest. Door grootschalige veenontginningen in de middeleeuwen is het veen grotendeels geoxideerd. In sommige delen van het onderzoeksgebied is nog een humeuze of venige laag aanwezig. Door de bodemdaling kreeg de zee steeds meer invloed en werd dijkbouw een noodzaak.

Vanaf 1100 na Chr. vond dijkbouw voornamelijk plaats langs de veenrivieren. Rond 1250 werd het onderzoeksgebied door de aanleg van de West-Friese Omringdijk definitief ingedijkt, waarna alleen bij sporadische dijkdoorbraken nog sediment werd afgezet. Er ontstonden binnenmeren waaronder de Heerhugowaard (in 1248 ontstaan als de Zuyderwaert) en de Schermer. Deze binnenmeren werden in de loop van de middeleeuwen onder meer onder invloed van stormen, waarbij steeds meer veen werd weggeslagen, steeds groter. Het water in de binnenmeren vormde op deze manier een bedreiging voor het land en de steden eromheen. In 1627 werd de Heerhugowaard drooggelegd en in 1635 de Schermer. Na inpoldering van de Heerhugowaard in 1630 komen hier wad- en kwelderklei aan het oppervlak te liggen, die vóór 2000 v. Chr. door de zee zijn afgezet. Door de droogmaling was niet alleen een einde gekomen aan de dreiging van het water, maar werd tevens een groot oppervlak aan landbouwgrond verkregen.

Geomorfologie en AHN: De ondergrond van het plangebied is niet gekarteerd vanwege de ligging in de bebouwde kom, maar op basis van extrapolatie kan gesteld worden dat sprake is van een vlakte van getij-afzettingen (2M35).

De hoogte binnen het plangebied is ongeveer 1,8 tot 2 m -NAP (zie ook de overzichtskaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (Afbeelding 2). Op het kaartbeeld van het AHN zijn ook de binnenmeren nog goed zichtbaar. Of sprake is van eventuele getijdengeulen of inversieruggen, valt echter niets te zeggen.

Afbeelding 2. Uitsnede uit het Actueel Hoogtebestand Nederland met daarop de ligging van het plangebied (ster). Op deze kaart is te zien dat het plangebied relatief laaggelegen ten opzichte van de omgeving is. (Bron: ahn.nl/viewer)

Bodem en grondwater: De bodem in het onderzoeksgebied bestaan uit zeekleigronden, hoofdzakelijk poldervaaggronden bestaande uit lichte zavel (Mn15A). In de polder Heerhugowaard komen deze poldervaaggronden over grotere aaneengesloten oppervlakten voor. De bovengrond varieert in dikte van 0,15 tot 0,40 m en bestaat uit humusarme, soms humeuze, kalkrijke, lichte zavel. In het kader van de ruilverkaveling zijn veel van deze gronden op grote schaal geëgaliseerd. In de iets ruimere omgeving van het plangebied komen ook moerige eerdgronden en tuineerdgronden voor.

Dinoloket: Binnen het Dinoloket worden gegevens over de diepe en ondiepe ondergrond opgeslagen. Binnen het plangebied zijn geen boringen opgeslagen, maar in de (nabije) omgeving van het plangebied zijn de boorprofielen te raadplegen. Hieruit komt naar voren dat de bodem uit afwisselend zand- en kleipakketten bestaat. Het is niet op te maken of het om opgebracht materiaal gaat.

2.3 Historische situatie en mogelijke verstoringen

Korte bewoningsgeschiedenis: De bewoningsgeschiedenis van Noord-Holland is altijd sterk bepaald door de geologische ontwikkelingen. De hoger gelegen delen van het landschap zoals keileembulten, strandwallen en de oeverwallen van krekken en geulen zijn altijd gunstige locaties voor bewoning geweest. Uit opgravingen elders in Noord-Holland (o.a. Groetpolder en De Gouw) is bekend dat reeds in het laat neolithicum kleine gemeenschappen op de oeverwallen langs geulen en krekken geleefd hebben. De lager gelegen delen van het landschap, waaronder grote delen van de huidige droogmakerijen, waren gedurende de prehistorie en Romeinse tijd vermoedelijk te nat voor bewoning of waren door de aanwezigheid van veen onbewoonbaar.

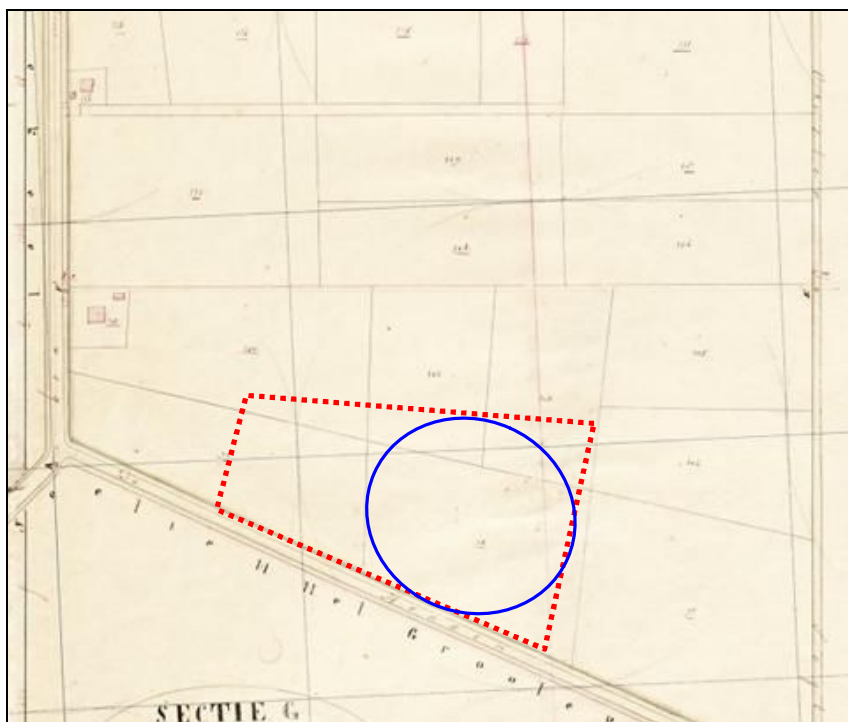
In de Schermer, aan de kant van de Heerhugowaard, is één vondstmelding van aardewerk uit de vroege en late middeleeuwen bekend (Archis-waarnemingsnr. 22480). Uit het deel van het plangebied in de Heerhugowaard zijn geen sporen van bewoning uit de vroege middeleeuwen bekend. Het vrijwel ontbreken van vondsten uit de vroege middeleeuwen in de Schermer en de Heerhugowaard is mogelijk

het gevolg van de aanwezigheid van het destijds nog onbewoonbare veenkussen. Het is echter ook mogelijk dat bewoningssporen uit deze periode door het verspoelen van het veen zijn verdwenen. Door de aanleg van dijken en dammen probeerde men vanaf de 12^e eeuw de invloed van de zee en de erosie van de veengebieden tegen te gaan. Eventuele sporen van laat-middeleeuwse ontginning en bewoning, zoals die wel zijn aangetroffen in bijvoorbeeld de Eilandspolder, zullen in delen van de Schermer en de Heerhugowaard door erosie zijn verdwenen. De drooglegging van de Heerhugowaard vond plaats aan het begin van de 17e eeuw, rond 1627.

Door de drooglegging verdween het gevaar van het binnenwater en werd tevens een groot areaal verkaveling met rechte wegen en vaarten. Langs de rechte wegen werden grote boerderijen, de zogenaamde stolpen gebouwd. Zowel de droogmaking als ook het droog houden van de Heerhugowaard was een ingewikkelde zaak. Het bedijken en droogmalen van een dergelijk groot oppervlak (3500 hectare) betekende een aanzienlijke verkleining van de boezem en stelde derhalve hoge eisen aan de afwatering van de droogmakerij. Bovendien was er sprake van een hoogteverschil van ongeveer 1 m tussen de noord en zuidzijde in de drooggemaakte meerbodem en was er veel oud land binnengedijkt. Dit maakte het noodzakelijk de polder onder te verdelen in acht afdelingen. Een systeem van tochten, in het midden van de droogmakerij regelmatig maar aan de randen vertakt om aan de hoogteverschillen tegemoet te komen, en 33 molens zorgden voor de bemaling van de Heerhugowaard. De molens zijn afgebroken, maar een groot deel van de stolpboerderijen staat nog overeind. Op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Holland is te zien dat zich binnen en in de directe omgeving van het plangebied waarschijnlijk geen stolpboerderijen bevinden.

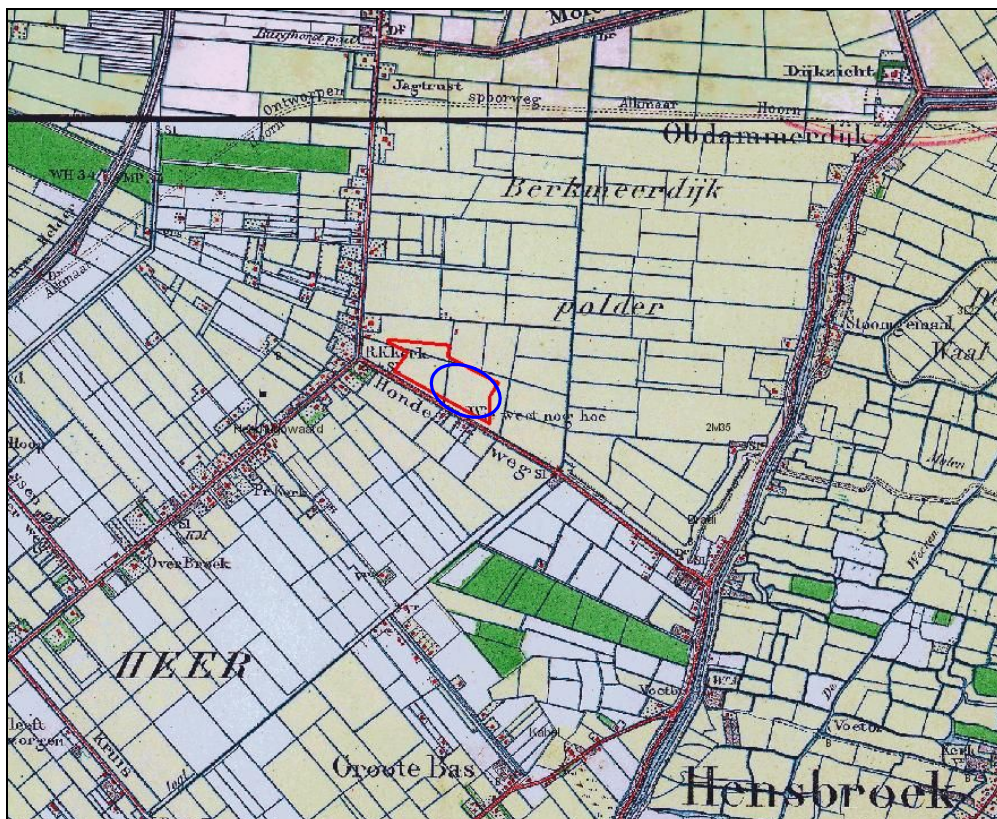
Historische kaarten

Op het minuutplan 1811-1832 is te zien dat het plangebied nog niet bebouwd is (zie Afbeelding 3) en in gebruik is als landbouwgrond.

Afbeelding 3. Uitsnede uit het minuutplan van 1811-1832 met daarop de globale ligging van het plangebied in blauw. (Bron: watwaswaar.nl)

Op het Bonneblad van 1900 is te zien dat het plangebied destijds in de Berkmeerdijkpolder lag. Het plangebied was nog niet bebouwd en in de omgeving was voornamelijk sprake van lintbebouwing. De huidige Van Veenweg ten zuiden van het plangebied stond bekend als de Hondeweg.

Afbeelding 4. Uitsnede uit het Bonneblad van 1900 met daarop de ligging van het inrichtingsplan in rood, in blauw de zone van het Gerard Douplantsoen. (Bron: ARCHIS)

De situatie blijft ongewijzigd tot het einde van de jaren vijftig. Op de topografische kaart van 1961 is voor het eerst enige bebouwing langs de Van Veenweg te zien (voorheen Hondeweg). Deze bebouwing breidt zich langzaam uit (op de topografische kaart van 1971 is de wijk grotendeels aangelegd en op de topografische kaart van 1983 is de situatie zoals die van tegenwoordig).

Mogelijke verstoringen: Binnen het plangebied is weinig sprake van verstoringen in verband met de aanleg van de huidige bebouwing: volgens informatie van een beleidsmedewerker van de gemeente Heerhugowaard (mevrouw S. Smit) stonden de vorige woningen binnen het plangebied op platen. Wel kan eventueel sprake zijn van oudere verstoringen door landbouwactiviteiten in het verleden, bijvoorbeeld (diep-)ploegen.

2.4 Bekende waarden

Archeologische waarden

- **Gegevens uit ARCHIS: AMK-terreinen (zie Bijlage 3a)**

In plangebied: geen

In onderzoeksgebied: op ongeveer 1500 m ten westen van het plangebied ligt AMK-terrein 10.843, een terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft een terrein met de resten van een kerk uit de eerste helft van de late middeleeuwen. Ongeveer 2300 m ten westen van het plangebied ligt AMK-terrein 14839, eveneens een terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft de historische begrenzing van het middeleeuwse dorp Hensbroek.

- **Gegevens uit ARCHIS: archeologische waarnemingen (zie Bijlage 3b)**

In plangebied: geen

In onderzoeksgebied: in de iets wijdere omgeving van het plangebied is een aantal archeologische waarnemingen geregistreerd. Het betreft voornamelijk waarnemingen uit de nieuwe tijd die in verband zijn te brengen met de ontginning van het plangebied. Tevens is een aantal waarnemingen geregistreerd die duiden op de aanwezigheid van een aantal molens in de omgeving die de Berkmeerdijkpolder, waar het plangebied deel van uitmaakte, droogmaalden. In samenhang met deze molens zijn op circa 800 m van het plangebied spinhout, keramiek en glas aangetroffen. De eerste van deze molens dateerde uit 1630. Binnen het plangebied zelf heeft, voor zover bekend, geen molen gestaan.

- **Gegevens uit ARCHIS: eerdere onderzoeken**

In plangebied: geen

In onderzoeksgebied: in de omgeving van het plangebied is een aantal archeologische onderzoeken uitgevoerd. Hieronder zullen de meest relevante onderzoeken worden behandeld.

In 2009 is op een afstand van circa 350 m ten westen van het plangebied een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd, karterende fase.¹ In de ondergrond werden mogelijk resten verwacht van een kreekruig die mogelijk gedurende het mesolithicum / neolithicum als bewoningslocatie gebruikt kan zijn. Bij het veldonderzoek is in het plangebied op een diepte van circa 1,1 m -mv tot 2,3 m -mv een getijdegeulafzetting aangeboord waarop oeverafzettingen (beide behorende tot laagpakket van Wormer, Formatie van Naaldwijk). Er zijn geen aanwijzingen aangetroffen die duiden op bewoning gedurende het mesolithicum / neolithicum of de nieuwe tijd. Archeologisch vervolgonderzoek werd op deze locatie dan ook niet noodzakelijk geacht.

Op een afstand van 750 m ten zuidwesten van het plangebied is eveneens een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd, verkennende fase.² In de ondergrond werd de mogelijk aanwezigheid van een strandwal of getijdeinversierug verwacht. Bij het veldonderzoek zijn in de boringen met name menselijke verstoringen en ophogingen aangetroffen. In 3 boringen in onder het verstoorde / opgebrachte pakket het natuurlijke bodemprofiel aangeboord. Op deze plaatsen bestaat de bodemopbouw uit lichtgrijs en blauwgrijs gelaagd zand dat geïnterpreteerd is als een geulafzetting, onder meer met riet doorgroeid. In de boringen zijn geen resten van een strandwal of een geulinversierug aangeboord. Archeologisch vervolgonderzoek werd ook hier niet noodzakelijk geacht.

Ondergrondse bouwhistorische waarden

De website KICH.nl is momenteel niet meer raadpleegbaar, maar op basis van historisch kaartmateriaal worden, voor zover bekend, geen ondergrondse bouwhistorische waarden verwacht.

2.5 Archeologische verwachting

Bestaande verwachtingskaarten

- *IKAW*: Op basis van de criteria van de IKAW is sprake van een zeer lage trefkans. Deze kaart is echter voornamelijk opgesteld op basis van de Bodemkaart (tot 1,2 m - mv) en houdt geen rekening met dieper gelegen afzettingen.
- *Provinciale verwachtingskaart*: Op de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland is te zien dat het plangebied binnen een regio met archeologisch belang valt, te weten West-Friesland. Bij de paleogeografische kaarten is een theoretische verwachting voor de

¹ Jacobs, 2009

² Verduin, 2010

verschillende perioden vanaf het paleolithicum weergegeven, waarbij voor het plangebied geldt dat geen sprake is van een mogelijk archeologisch complex. Op de krekencarta van 1500 was ter plaatse van het plangebied sprake van water, wat op de kaart van 1850 is overgegaan in een droogmakerijenlandschap.

- *Gemeentelijke verwachtingskaart*: Categorie 5. Dit houdt in dat bij plangebieden groter dan 5.000 m² en een verstoringsdiepte groter dan 0,4 m -mv een archeologisch vooronderzoek vereist is.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Datering: neolithicum tot bronstijd en nieuwe tijd.

Complextype: nederzettingen, grafstructuren en ontginningsactiviteiten.

Omvang: de omvang van een eventuele vindplaats varieert van een puntlocatie tot een nederzettingsterrein van enkele honderden vierkante meters.

Diepteligging: eventuele archeologische resten zullen zich onder de mariene afzettingen bevinden. De diepteligging hiervan kan variëren van 1,0 m - mv tot meer dan 2,5 m -mv.

Locatie: in principe kunnen overal binnen het plangebied archeologische resten worden aangetroffen.

Uiterlijke kenmerken: te verwachten sporen uit het neolithicum en de bronstijd zijn nederzettingssporen met o.a. greppels, paalsporen van boerderijen en bijgebouwen, afvalkuilen, waterputten en waterkuilen. Naast vondsten van natuursteen en aardewerk, kunnen zullen vondsten van organisch materiaal zoals hout, botmateriaal, verkoolde zaden en pollen vermoedelijk redelijk bewaard zijn gebleven. Grafstructuren zijn niet uit te sluiten.

Voor de nieuwe tijd geldt dat voornamelijk sporen en vondsten met betrekking tot de ontginning van het gebied worden verwacht, zoals greppels, sloten en sporen in verband met een van de molens die het gebied droogmaalden.

Mogelijke verstoringen: binnen het plangebied is naar alle waarschijnlijkheid sprake van verstoringen in verband met de aanleg van de voormalige, reeds gesloopte bebouwing. Tevens kan sprake zijn van oudere verstoringen door landbouwactiviteiten in het verleden, bijvoorbeeld (diep-)ploegen.

Projectnr. 260904
april 2013, revisie 00

3 Conclusies en advies

3.1 Conclusies

Sinds de droogmaling van de Heerhugowaard (1627) zijn de percelen binnen het onderzoeksgebied in gebruik als agrarisch gebied. Het plangebied zelf is vanaf de jaren zestig bebouwd geraakt. Binnen het plangebied en in de directe omgeving zijn geen archeologische waarnemingen of terreinen bekend en het gebied bestond tot in de middeleeuwen uit water.

Uit de periode van ver vóór het ontstaan van het binnenmeer Heerhugowaard, zijn mogelijk wel archeologische sporen aanwezig. Vindplaatsen uit het laat neolithicum en de bronstijd zijn op diverse plaatsen in Noord-Holland aangetroffen op de oevers van zoetwatergetijdengeulen, getijdeninversieruggen, strandwallen en duinen. Hoewel deze op een afstand van circa 350 tot 750 m ten (zuid-)westen van het plangebied niet zijn aangetroffen, bestaat de kans dat binnen het plangebied wel een kreek- of getijdeninversierug aanwezig is.

3.2 (Selectie)advies

Omdat archeologische resten en een eventuele getijdeinversierug binnen het plangebied niet kunnen worden uitgesloten, wordt geadviseerd om een verkennend booronderzoek uit te voeren (5 boringen per hectare) van in totaal 12 boringen tot 2 m -mv waarvan twee boringen tot een diepte van 4 m -mv worden doorgezet om de bodemopbouw te bepalen. Met deze methode kunnen eventuele getijdengeulen, kreek- en getijdeinversieruggen in kaart worden gebracht, evenals de eventuele verstoringen binnen het plangebied. Op basis hiervan kan worden bepaald of eventueel vervolgonderzoek ter plaatse noodzakelijk is.

Ingenieursbureau Oranjewoud B.V.
Almere, maart 2013

Projectnr. 260904
april 2013, revisie 00

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Barends et. al., 1986: *Het Nederlandse landschap. Een historisch-geografische benadering*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Berendsen, H.J.A. 2004 (4^e druk): *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Berkel, G. van & K. Samplonius. 2006: *Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie*. Het Spectrum, Houten.

Jacobs, E., 2009: *Locatie 'Middenweg', gemeente Heerhugowaard. Een inventariserend veldonderzoek*. STAR 227. Jacobs & Burnier, Amsterdam.

Soonius, C.M. & D. Bekius, 2008: *Onderzoeksgebied provinciale weg N241, traject Schagen-Verlaat Gemeenten Schagen, Niedorp en Heerhugowaard; archeologisch, historisch-geografisch en architectuur-historisch vooronderzoek: een bureauonderzoek (RAAP-rapport 1616)*. RAAP, Amsterdam.

Tol, A. , P. Verhagen & M. Verbruggen. 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek*. SIKB.

Verduin, J.T. 2009: *Archeologisch bureauonderzoek Middenweg 14-16 te Heerhugowaard*. Hollandia reeks 271.

Verduin, J.T. 2010: *Inventariserend veldonderzoek d.m.v. boringen aan de Beukenlaan/hoek Taxuslaan te Heerhugowaard*. Hollandia reeks 281.

Kaarten

Bodemkaart van Nederland, 1:50000, STIBOKA, kaartblad 19B

Grote Historische Atlas (1830-1855), Wolters Noordhoff, Groningen

Minuutplan ca. 1830 (<http://www.watwaswaar.nl>)

Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>)

Topografisch-militaire kaarten 1879, 1900 (www.watwaswaar.nl)

Internet

www.watwaswaar.nl

www.kich.nl

www.bodemdata.nl

www.noordholland.nl

www.heerhugowaard.nl

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 1: Archeologische perioden

Als bijlage op de resultaten en verzamelde gegevens wordt hieronder een algemene ontwikkeling van de bewonersgeschiedenis in Nederland geschetst.

Gedurende het **paleolithicum** (300.000-8800 voor Chr.) hebben moderne mensen (*homo sapiens*) onze streken tijdens de warmere perioden wel bezocht, doch sporen uit deze periode zijn zeldzaam en vaak door latere omstandigheden verstoord. De mensen trokken als jager-verzamelaars rond in kleine groepen en maakten gebruik van tijdelijke kampementen. De verschillende groepen jager-verzamelaars exploiteerden kleine territoria, maar verbleven, afhankelijk van het seizoen, steeds op andere locaties.

In het **mesolithicum** (8800-4900 voor Chr.) zette aan het begin van het Holoceen een langdurige klimaatsverbetering in. De gemiddelde temperatuur steeg, waardoor geleidelijk een bosvegetatie tot ontwikkeling kwam en de variatie in flora en fauna toenam. Ook in deze periode trokken de mensen als jager-verzamelaars rond. Voorwerpen uit deze periode bestaan voornamelijk uit voor de jacht ontworpen vuurstenen spitsjes.

De hierop volgende periode, het **neolithicum** (5300-2000 voor Chr.), wordt gekenmerkt door een overschakeling van jager-verzamelaars naar sedentaire bewoners, met een volledig agrarische levenswijze. Deze omwenteling ging gepaard met een aantal technische en sociale vernieuwingen, zoals huizen, geslepen bijlen en het gebruik van aardewerk. Door de productie van overschot kon de bevolking gaan groeien en die bevolkingsgroei had tot gevolg dat de samenleving steeds complexer werd. Uit het neolithicum zijn verschillende grafmonumenten bekend, zoals hunebedden en grafheuvels.

Het begin van de **bronstijd** (2000-800 voor Chr.) valt samen met het eerste gebruik van bronzen voorwerpen, zoals bijlen. Het gebruik van vuursteen was hiermee niet direct afgelopen. Vuursteenmateriaal uit de bronstijd is meestal niet goed te onderscheiden van dat uit andere perioden. Het aardewerk is over het algemeen zeldzaam. De grafheuveltraditie die tijdens het neolithicum haar intrede deed werd in eerste instantie voortgezet, maar rond 1200 voor Chr. vervangen door begravingen in urnenvelden. Het gaat hier om ingegraven urnen met crematieresten waar overheen kleine heuveltjes werden opgeworpen, eventueel omgeven door een greppel.

In de **ijzertijd** (800-12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. Ten opzichte van de bronstijd traden er in de aardewerktraditie en in het gebruik van vuursteen geen radicale veranderingen op. De mensen woonden in verspreid liggende hoeven of in nederzettingen van enkele huizen. Op de hogere zandgronden ontstonden uitgebreide omwalde akkercomplexen (*celtic fields*). In deze periode werden de kleigebieden ook in gebruik genomen door mensen afkomstig van de zandgebieden. Opvallend zijn de verschillen in materiële welstand. Er zijn zogenaamde vorstengraven bekend in Zuid-Nederland, maar de meeste begravingen vonden plaats in urnenvelden.

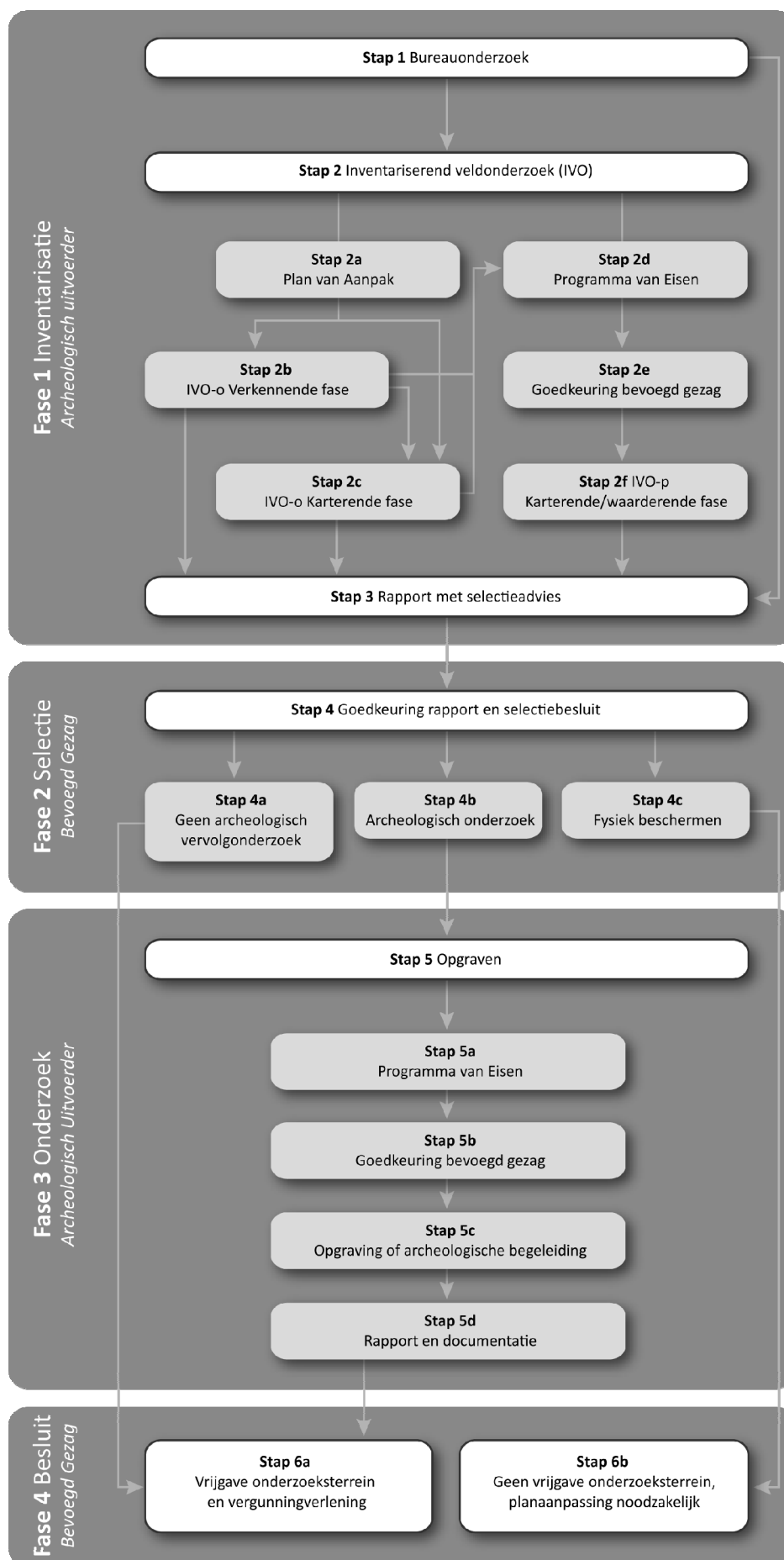
Met de **Romeinse tijd** (12 voor Chr. tot 450 na Chr.) eindigt de prehistorie en begint de geschreven geschiedenis. In 47 na Chr. werd de Rijn definitief als rijksgrens van het Romeinse Rijk ingesteld. Ter controle van deze zogenaamde *limes* werden langs de Rijn *castella* (militaire forten) gebouwd. De inheems leefwijze handhaafde zich wel, ook al werd de invloed van de Romeinen steeds duidelijker in soorten aardewerk (o.a. gedraaid) en een betere infrastructuur. Onder meer ten gevolge van invallen van Germaanse stammen ontstond er instabiliteit wat uiteindelijk leidde tot het instorten van de grensverdediging langs de Rijn.

Over de **middeleeuwen** (450-1500 na Chr.), en met name de vroege middeleeuwen (450-1000 na Chr.), zijn nog veel zaken onbekend. Archeologische overblijfselen zijn betrekkelijk schaars. De politieke macht was na het wegvallen van de Romeinen in handen gekomen van regionale en lokale hoofdliden. Vanaf de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is een toenemende feodalisering zichtbaar. Door bevolkingsgroei en gunstige klimatologische omstandigheden werd in deze periode een begin gemaakt met het ontginnen van bos, heide en veen. Veel van onze huidige steden en dorpen dateren uit deze periode.

De hierop volgende periode 1500 – heden wordt aangeduid als **nieuwe tijd**.

Bijlage 2: Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

- schematisch overzicht AMZ
- verklarende woordenlijst AMZ

Verklarende woordenlijst Archeologische Monumentenzorg (AMZ)

Archeologische begeleiding (STAP 5c)

Een archeologische begeleiding wordt uitgevoerd wanneer proefsleuven of een opgraving niet mogelijk zijn door bijvoorbeeld civieltechnische beperkingen.

Archeologische indicatoren

Hiermee worden aanwijzingen in de bodem bedoeld die duiden op menselijke activiteiten in het verleden, zoals aardewerkscherven, houtskool, botmateriaal, vondstlagen, etc.

Archis

Archeologisch informatiesysteem voor Nederland. Een digitale databank met gegevens over archeologische vindplaatsen en terreinen.

Bureauonderzoek (STAP 1)

Het bureauonderzoek is een rapportage waarin een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel wordt opgesteld aan de hand van geomorfologische en bodemkaarten, de Archeologische Monumentenkaart (AMK), het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS), historische kaarten en archeologische publicaties.

Fysiek beschermen (STAP 4c)

De archeologische resten blijven in de bodem behouden door bijvoorbeeld planaanpassingen.

Geofysisch onderzoek

Meetapparatuur brengt archeologische verschijnselen in de bodem driedimensionaal in kaart zonder te boren of te graven. Dit kan bijvoorbeeld door radar-, weerstandsonderzoek of elektromagnetische metingen.

Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Dit model geeft op detailniveau voor het plangebied aan wat aan archeologische vindplaatsen aanwezig kan zijn. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt bepaald of een inventariserend veldonderzoek nodig is en wat de juiste methode is om eventueel aanwezige archeologische resten aan te tonen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) (STAP 2)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek worden archeologische waarden in het veld geïnventariseerd en gedocumenteerd. Waar is wat in de bodem aanwezig? De inventarisatie kan bestaan uit een inventariserend veldonderzoek-overig (door middel van een booronderzoek, veldkartering en/of geofysisch onderzoek) en/of een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven. Wat de beste methode is, hangt sterk af van de omstandigheden en de aard van de vindplaats.

Inventariserend veldonderzoek - overig (IVO-o) (STAP 2b of 2c)

Bij een Inventariserend veldonderzoek - overig door middel van boringen (IVO-o) worden boringen gezet door middel van een handboor of guts.

Inventariserend veldonderzoek -proefsleuven (IVO-p) (STAP 2f)

Proefsleuven zijn lange sleuven van twee tot vijf meter breed die worden aangelegd in de zones waar aanwijzingen zijn voor het aantreffen van archeologische vindplaatsen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Verkennende fase (STAP 2b)

Wanneer bij het bureauonderzoek onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een gespecificeerd verwachtingsmodel op te stellen, wordt een inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd. In deze fase wordt onderzocht of de bodem nog intact is, wat de bodemopbouw is en hoe deze invloed heeft gehad op de locatiekeuze van de mens in het verleden. Het onderzoek is bedoeld om kansarme zones om archeologische resten aan te treffen uit te sluiten en kansrijke zones te selecteren voor vervolgonderzoek. Een verkennend onderzoek kent een relatief lage onderzoeksintensiteit en wordt meestal uitgevoerd door middel van boringen.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Karterende fase (STAP 2c of 2f)

Tijdens een inventariserend veldonderzoek - karterende fase wordt het plangebied systematisch onderzocht op de aanwezigheid van archeologische sporen en/of vondsten. De intensiteit van onderzoek is groter dan in de

verkennende fase, bijvoorbeeld door een groter aantal boringen per hectare of door het aanleggen van proefsleuven.

Inventariserend veldonderzoek (IVO) - Waarderende fase (STAP 2f)

Tijdens de waarderende fase wordt aangegeven of de aangetroffen archeologische vindplaatsen behoudenswaardig zijn. Dat betekent dat de aard, omvang, datering, conservering en inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats(en) wordt vastgesteld. Wanneer de waardering van de archeologische resten laag is, hoeft geen verder archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het plangebied wordt 'vrijgegeven'. Wanneer de resten behoudenswaardig zijn, wordt in eerste instantie behoud in situ (ter plekke in de bodem) nagestreefd. Wanneer dit door de voorgenomen ontwikkelingen niet mogelijk is, wordt vervolgonderzoek uitgevoerd in de vorm van een opgraving of archeologische begeleiding. Vaak wordt deze fase gecombineerd uitgevoerd met het inventariserend veldonderzoek karterende fase.

Opgraving (STAP 5c)

Wanneer door de toekomstige ontwikkelingen aanwezige archeologische resten in de bodem niet behouden kunnen worden, wordt een opgraving uitgevoerd. Tijdens de opgraving worden archeologische resten gedocumenteerd, gefotografeerd en bestudeerd. Hierdoor wordt informatie over het verleden zo goed mogelijk vastgelegd en behouden.

Plan van Aanpak (PvA) (STAP 2a)

Voor een booronderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) noodzakelijk. Het PvA beschrijft hoe het veldwerk wordt uitgevoerd en uitgewerkt.

Programma van Eisen (PvE) (STAP 2d of 5a)

Voor het uitvoeren van een inventariserend veldonderzoek - proefsleuven, archeologische begeleiding of opgraving is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk. Het PvE beschrijft het doel, vraagstelling en uitvoeringsmethode van het archeologisch onderzoek. Dit document wordt beschouwd als basisdocument voor archeologisch veldonderzoek waarmee de inhoudelijke kwaliteit gewaarborgd wordt. Het PvE wordt goedgekeurd door het bevoegd gezag (gemeente, provincie of het rijk).

Quickscan

In een quickscan wordt geïnventariseerd of en waar archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd.

Selectieadvies (STAP 3)

In het selectieadvies wordt op archeologisch inhoudelijke argumenten het advies gegeven welke delen van het plangebied vrijgegeven kunnen worden voor verdere ontwikkeling en welke delen behouden of opgegraven moeten worden.

Selectiebesluit (STAP 4)

De bevoegde overheid (gemeente, provincie of soms het rijk) geeft op basis van het selectieadvies aan welke maatregelen genomen worden. De bevoegde overheid kan van het selectieadvies afwijken indien zij dat nodig acht.

Veldkartering

Bij een veldkartering wordt het plangebied systematisch belopen om archeologische oppervlaktevondsten te verzamelen.

Bijlage 3a: AMK-terreinen uit ARCHIS II

monumentnr. 10843
waarde Terrein van hoge archeologische waarde
kaartblad + volgnr. 19E 016 *complextype* Kerk
provincie Noord-Holland *datering van* *datering tot*
plaats Hensbroek *Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC* *Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC*
gemeente Koggenland
toponiem POLDER HENSBROEK; KERKWEG
coördinaten 120255 519353

monumentnr. 14839
waarde Terrein van hoge archeologische waarde
kaartblad + volgnr. 19E 032 *complextype* Stad
provincie Noord-Holland *datering van* *datering tot*
plaats Hensbroek *Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC* *Nieuwe tijd: 1500 - 1950*
gemeente Koggenland
toponiem HENSBROEK
coördinaten 120858 519003

Bijlage 3b: Waarnemingen uit ARCHIS II

waarnemingsnr.	7990		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Kerkhof
<i>plaats</i>	Hensbroek	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Koggenland	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
<i>toponiem</i>	WEERSLOOT		
<i>coördinaten</i>	120300 519300		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: onbepaald		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstatum</i>	1932		
waarnemingsnr.	17780		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Nederzetting, onbepaald
<i>plaats</i>	Hensbroek	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Koggenland	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC
<i>toponiem</i>	WEERE		
<i>coördinaten</i>	120360 519340		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: opgraving		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstatum</i>	09-02-1984		
waarnemingsnr.	18640		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Landbouw
<i>plaats</i>	Heerhugowaard	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Heerhugowaard	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>toponiem</i>	JAGTRUST	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
<i>coördinaten</i>	118500 521650		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: graafwerk		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstatum</i>	09-1987		
waarnemingsnr.	37716		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Kerkhof
<i>plaats</i>	Hensbroek	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Koggenland	Middeleeuwen: 450 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
<i>toponiem</i>	HET OUDE HOF-KERKWEG		
<i>coördinaten</i>	120310 519240		
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: onbepaald		
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstatum</i>	1952		
waarnemingsnr.	37717		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Kerk
<i>plaats</i>	Onbekend	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Koggenland	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC	Middeleeuwen laat: 1050 - 1500 nC
<i>toponiem</i>	HET OUDE HOF	<i>type vindplaats</i>	Nederzetting, onbepaald
<i>coördinaten</i>	120500 519600	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>vondstomstandigheden</i>	Niet-archeologisch: onbepaald	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC
<i>OM-nr.</i>	-1	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC
<i>vondstatum</i>	1952	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC
		Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
waarnemingsnr.	37719		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Nederzetting, onbepaald
<i>plaats</i>	Hensbroek	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Koggenland	Middeleeuwen vroeg D: 900 - 1050 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
<i>toponiem</i>		Middeleeuwen vroeg D: 900 - 1050 nC	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC
<i>coördinaten</i>	120260 519360	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
<i>vondstomstandigheden</i>	Onbekend	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC
<i>OM-nr.</i>	-1		
<i>vondstatum</i>	1952		

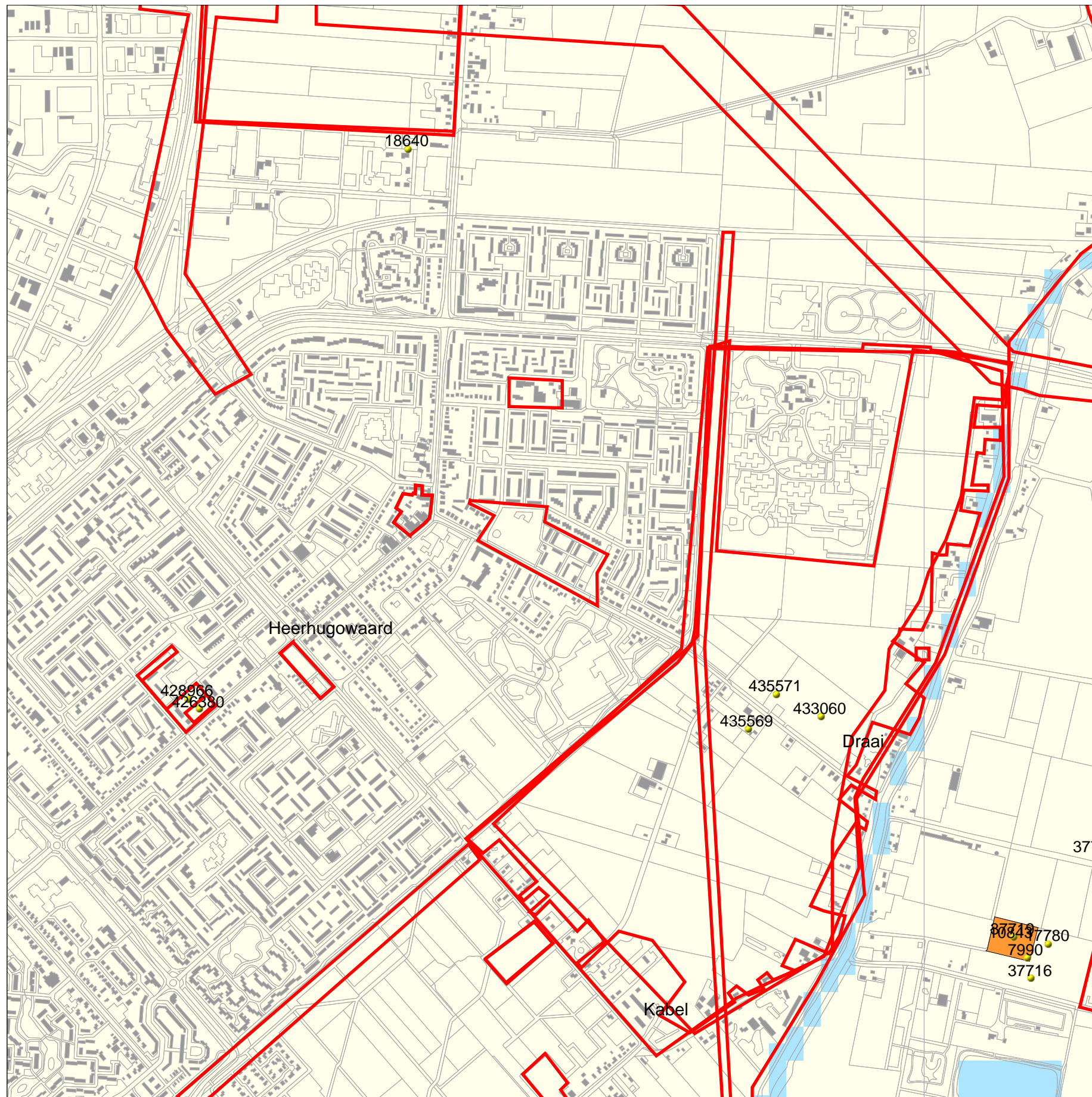
<i>waarnemingsnr.</i>	426380		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Niet van toepassing
<i>plaats</i>	Heerhugowaard	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Heerhugowaard	Middeleeuwen vroeg: 450 - 1050 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>toponiem</i>	De Horst	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>coördinaten</i>	117895 520023	Nieuwe tijd C: 1850 - heden	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: proefputten/proefsl	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>OM-nr.</i>	44658	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>vondstdatum</i>	19-01-2011	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd C: 1850 - heden
<i>waarnemingsnr.</i>	428966		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Huisplaats, onverhoogd
<i>plaats</i>	Heerhugowaard	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Heerhugowaard	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC	Nieuwe tijd B: 1650 - 1850 nC
<i>toponiem</i>			
<i>coördinaten</i>	117861 520051		
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: booronderzoek		
<i>OM-nr.</i>	42394		
<i>vondstdatum</i>	18-08-2010		
<i>waarnemingsnr.</i>	433060		
<i>bron</i>	ARCHIS	<i>type vindplaats</i>	Onbekend
<i>plaats</i>	Heerhugowaard	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>gemeente</i>	Heerhugowaard	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC	Middeleeuwen laat A: 1050 - 1250 nC
<i>toponiem</i>	KABEL (VINDPLAATS 33)	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC	Middeleeuwen laat B: 1250 - 1500 nC
<i>coördinaten</i>	119700 520000	<i>type vindplaats</i>	Percelering/verkeveling
<i>vondstomstandigheden</i>	Archeologisch: begeleiding	<i>datering van</i>	<i>tot</i>
<i>OM-nr.</i>	-1	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC	Nieuwe tijd A: 1500 - 1650 nC
<i>vondstdatum</i>	1992		

Kaartenbijlage

260904-ARCHIS

IKAW, AMK-terreinen en waarnemingen

120514 / 522068

117336 / 518890

Legenda

● WAARNEMINGEN

MONUMENTEN

- archeologische waarde
- hoge archeologische waarde
- zeer hoge archeologische waarde
- zeer hoge arch waarde, beschermd

□ ONDERZOEKSMELDINGEN

■ HUIZEN

PLAATSNAMEN

□ PROVINCIES

□ TOP10 ((c)TDN)

IKAW

- zeer lage trefkans
- lage trefkans
- middelhoge trefkans
- hoge trefkans
- lage trefkans (water)
- middelhoge trefkans (water)
- hoge trefkans (water)
- water
- niet gekarteerd

0 500 m

Archis2
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap